

Ellen Uuspõld

19.04.1927–07.06.2019

2019. aastal lahkus meie hulgast keeletehnik ja keelehooldaja, mitme keeletehnikate põlvkonna õpetaja ning keeletehnikate liidu auliige Ellen Uuspõld. Teda meenutavad õpilased ja kolleegid.

ELLEN

Ellen oli tervik ja tema ise igas mõttes, nii õpetaja, kolleegi kui ka sõbrana ning kõiki neid koos võttes. Meie esimest kohtumist 1969. aasta kevadsemestri algul meenutab tänini sinisekaaneline süntaksikaustik, omamoodi revolutsiooniline kirjandus poole sajandi taguse tudengi seisukohtade kujundamisest: olime harjunud, et keeleasjad on nii ja mitte teisiti. Punkt. Ellen selgitas, et on nii küll (kellegi arvates, normi järgi vmt), aga vaatame neid teisi võimalusi ka. Pähe tuupimise asemel õpetas ta mõtlema, olles loogilisuse, täpsuse ja korrektsuse eeskujuks mitte ainult sõnades, vaid kogu oma olemusega üldse.

Usaldamine tolleaegses usaldamatuse ühiskonnas oli suur asi. Ellenile polnud probleem tudengit eksamiruumi üksi jätta ja ise kohvi jooma minna. Ta oli nõudlik, ent mitte hirmutav, teda ei kardetud. Armastatud õppejõu staatus ei takistanud Ellenit talle hindamiseks antud tööd (mitte autorit!) kritiseerimast, aga ta tegi seda nii, et märkused ei solvanud, küll tegid targemaks. Ja vastupidi: kui Ellen millegi eest kiitis, siis võis olla kindel, et kiitus oli teenitud. Tunnustus tema õpetatud korrektuurimärkide eest tuli ligi pool sajandit hiljemgi, kui keelekauge kolleeg oma nendega kaetud mustandipaberit minu käest tagasi saades aukartlikult õhkas: „Sa oskad isegi niisuguseid!“ Märgid on siiski vaid vorm; sisu on, et autor valitsegu teksti, mitte tekst autorit. Kuidas seda saavutada, on Elleni õpetustest tänini meeles ja kasutatav.

Olen siiani veendunud, et kunagine eesti keele kateeder oli seal töötanud inimeste suhete poolest ülikooli parimaid. Suur osa nii kolleegisõbraliku keskkonna tekkes ja püsimises oli Ellenil. Tasakaalustajaks otsekui sündinud, ei tormanud ta sõna võtma, aga kui midagi ütles, oli sellel kaalu nii nõustujate kui ka oponentide hulgas. Ma ei mäleta ühtki korda, mil Ellen oleks häält tõstnud. Seenesalat ning „Siidilipp ja hõbepurjed“ olid Elleni firmamärk kateedri vähem ametlikel üritustel.

Ellen oskas põlvkondade vahed unustada, neist üle – mitte ülevalt – vaadata. Kindlasti mitte mängult, sest matkalõkke ääres istudes ja arutades ei ole võimalik petta. Tema peale võis kindel olla, olgu tegemist kõrvetavkülma suusasõidu või süstamatka ülalt ja alt tulvava veega. Retkedele tõi Ellen kaasa oma pere: Anu, Reeda ja Leo. „Mamma, kus võrtsid on?“ päris viimane ikka, kui neid seljakotitaskust ei leidnud. Ja mamma otsis ja leidis ja uhhaa tuli hea. Mamma oli alati kahe jalaga maa peal: nii siis, kui ta Leo autojuhtimist kommenteeris („Ise 70, aga sõidab nagu 17!“), kui ka siis, kui meie viimasel ühisel kukeseeneretkel Piusa äärde koos hea sõbra ja kolleegi Valma Yli-Vakkuriga Leo nagu ära kadus. „Küll ta välja tuleb. Ta on alati tulnud,“ arvas Ellen. Tuligi.

Elleni-taolisi inimesi on maailmas vähe olnud.

JÜRI VALGE

Ellen Uuspõld oli mulle ja minu õpingukaaslastele väga oluline õppejõud. Range, nõudlik, põhjalik, tark, kuid mitte iialgi üleolev, kiirustav ega häält tõstev – sellisena jäi ta meelde minuaegsetele üliõpilastele, kes me tegime talle tänapäeva eesti keele lõpueksamit. Minu õpingutele ülikoolis avaldas aga erilist mõju see, et ta oli mu kursusetööde ja diplomitöö juhendaja. Nagu enamik inimesi, ei oska ma öelda, mis minust oleks võinud saada, aga lingvist ja ülikooli õppejõud sai minust seetõttu, et minu tegemisi ülikoolis sattus juhendama Ellen Uuspõld.

Olles kaks esimest ülikooliaastat niisama uudishimulikult ringi vahtinud, sain temalt kolmandal aastal kursusetöök mitte lihtsalt teema, vaid probleemi: kui sellistes väljendites nagu *ülemuse kiitmine* võib ülemus olla nii kiitja kui ka kiidetav, mis siis määrab tõlgenduse? Uuspõld oli väga innustav juhendaja, meil oli algusest saati kindel iganädalane kohtumisaeg, aga ta laskis mul teema kallal iseseisvalt pusida ja avastada avastamise rõõmu. Esitades küsimusi ja jäädes ootama vastuseid, oskas ta nõuandeid ja soovitusi anda nii, nagu oleksin ma ise asja tuumani jõudnud. Juba esimest kursusetööd pidas ta huvipakkuvaks ja laskis selle artikliks vormistada, samuti kutsuti mind tema soovitusel teoreetilise keeleteaduse uurimisrühma. Nii ilmus Ellen Uuspõllu õhutusel ülikooli teadustööde kogumikus mu esimene keeleteaduslik artikkel, kui olin ise alles üliõpilane.

Usun, et hea koostöö korral kujundab ja kasvatab vähemalt poole tulevasesst spetsialistist tema ülikooliaegne individuaalne juhendaja. Kaks-kolm aastat vähem või rohkem iseseisvat teaduslikku tööd ühe inimese käe all loob klassikalise sellimeistri vahekorra, kus juhendaja isiksus arendab vähemalt niisama palju kui tema õpetussõnad. Minule oli Ellen Uuspõld selline inimene. Ta oli õppejõuna, teadlasena ja juhendajana minu suur eeskuju, kellest hiljem kujunes armastusväärne kolleeg ja hea sõber.

REET KASIK

Ellen Uuspõldu meenutades tuleb esimesena mõttesse üks sõna: *eeskuju*. Ta oli eeskuju nii inimese, õpetaja kui ka kolleegina. Need kolm rolli on minu meenutustes sedavõrd tihedalt põimunud, et nende eraldamine tunduks kunstlik. See tõttu jäägu nad ka järgnevas paaris meenutuskillus lahutamata.

Imetlesin alati Ellen Uuspõllu väarikat viisakust ja tähelepanelikkust nii üliõpilaste kui ka kolleegidega suhtlemisel. Ta õpetas meile tänapäeva eesti keele süntaksiosa, mis ei olnud paljude jaoks kerge aine. Ellen Uuspõld lõi kogunud pedagoogina väga diskreetselt üliõpilaste omavahelise koostöö ja abistamise süsteemi. Selleks jälgis ta üliõpilaste sõpruskondi ja andis rühmade sees paremate tulemustega üliõpilastele nelja silma all märku, et need mõnd ainega hätta sattunud toetaksid. Selline meetodika oli kindlasti tulemuslikum kui praktikumirühmas kolmekümnekesi koos harjutamine ja võib-olla enese halvasti tundmine, kui miski ei õnnestunud.

Ellen Uuspõld oli esimene õppejõud, kelle käe all omandasin keeleteoimetamise kokkuleppeid. See oli meeldiv kursus, sest meid juhutati tekstide toel kohendamist vajavaid kohti avastama ega pakutud valmis lahendusi. Kui esialgu tundus, et mõni tarind võiks ka parandamata jääda, sest „nii seda ju kasutatakse“, siis Ellen Uuspõllu käe all harjutades hakkasid väärseosed ja liiasused peagi silma, ilma et ta pakkunuks valmis loendeid vältimist väärivatest keelenähtustest. Need praktikumid tähendasid ühist pingelist mõttetööd paremate ja selgemate sõnastusvõimaluste leidmiseks, kuid nendest näpunäidetest puudus igasugune direktiivsus ja ainsa õige variandi leidmise nõue.

Toetav ja sõbralik oli ta ka kursusejuhendajana, kes pidi akadeemilise toe pakumise kõrval aeg-ajalt siluma dekanaadi silmis üliõpilaste tegematajätmisi, näiteks mai- või oktoobriparaadidelt puudumist. Ka selliseid seletuskirju ja tõendeid koostasime alati mõistvas ja rahulikus õhustikus. Peenetundelisus iseloomustas tema suhtlemisstiili nii õpetaja kui ka kolleegina. Ellen Uuspõllu hoiakutes ja väljaütlemistes oli tunda tugevat eetilist alust ja sellisena oli ta inimene, kes tekitas usaldust.

Eeskuju andis Ellen Uuspõld ka oma harrastustega. Mäletan, et otsese ajendi end ületada ja suusad taas välja otsida sain ühel 2000. aastate alguse jaanuari õhtupoolikul Tähtvere pargist läbi jalutades ja seal 80. eluaastale lähenevat Ellen Uuspõldu suusatamas kohates. Tema silmanägemine oli siis juba nõrk, aga suusaliigutused vilunud ja põsed värskes õhus liikumisest õhetavad. Kuigi kohtusime põgusalt ka hiljem, jäi just see optimistlik kokkusaamine eriliselt meelde.

KÜLLI HABICHT

Mie põlvkonnal oli õnn näha võrratut isiksuste plejaadi. Enamik eesti fillide õppejõude kõrgusid majakatena ja arendasid meid mitte ainult teadmisi jagades. Kui kellegi kohta võiks kasutada sõna *leedi*, siis Ellen Uuspõld oli seda kahtlemata. Inglannalikult hillitsetud, kuid sädemega. Mäletan siiani, kuidas ta õpetas, et negatiivses kontekstis ei tarvitata sõna *tänu*, ning muigas muhedalt, säde silmis, kui esitas kommentaariga näitelause „Tänu kärbestele levib düsenteeria – no mis neist ikka tänada“.

Ta tegi asjad selgeks kuidagi kergesti ja märkamatult. Ellen Uuspõllu kohta sobib öelda vana fraasi *teadmiste allikas*. Jahe, läbipaistev ja igivoolav.

Inimese kehas olla 70% vett. Kui minus on kas või 70% arusaamist eesti keelest, on see suuresti Ellen Uuspõllu teene.

LOONE OTS